

Uchwała Nr XLI/458/2005

Rady Miasta Tarnobrzeg

z dnia 28 lipca 2005 r.

w sprawie stanowiska Rady Miasta dotyczącego sytuacji osób niepełnosprawnych oraz o działaniach podejmowanych na rzecz tych osób w mieście Tarnobrzeg.

Na podstawie § 15 ust. 3 Statutu Miasta Tarnobrzega z dnia 26 lutego 2003r, po zapoznaniu się z informacją Prezydenta Miasta na temat „Sytuacji osób niepełnosprawnych w Tarnobrzegu oraz o działaniach podejmowanych na rzecz tych osób” oraz po przeprowadzeniu dyskusji na sesji w dniu **28 lipca 2005r.**- **Rada Miasta Tarnobrzeg** postanawia, co następuje :

§ 1

Przyjąć informację Prezydenta Miasta dot. sytuacji osób niepełnosprawnych w Tarnobrzegu oraz o działaniach podejmowanych na rzecz tych osób, stanowiącą **załącznik Nr 1** i wnioski wynikające z dyskusji na sesji stanowiące **załącznik nr 2** do niniejszej uchwały.

§ 2

Zlecić Prezydentowi Miasta realizację wniosków.

§ 3

Nadzór nad realizacją uchwały powierza się Komisji Rodziny Zdrowia i Ochrony Środowiska.

§ 4

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady

Tadeusz Zych

PREZYDENT MIASTA TARNOBRZEG

Załącznik Nr 1
do uchwały
Nr XLII/458/05
z dnia 28.07.05

Informacja

**o sytuacji osób niepełnosprawnych w Tarnobrzegu
oraz o działaniach podejmowanych na rzecz tych osób**

Tarnobrzeg, lipiec 2005

Nowa definicja stanowi odzwierciedlenie głębokiej zmiany w podejściu do problematyki osób niepełnosprawnych, ujmowania ich sytuacji całościowo, we wszystkich aspektach życia społecznego.

Główne akty prawne gwarantujące osobom niepełnosprawnym prawo do pełnego uczestnictwa w życiu społecznym:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej,
- Deklaracja Madrycka z 2002 roku,
- Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej,
- Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego,
- Kodeks pracy,
- Ustawa o promocji zatrudnienia i rynku pracy,
- Ustawa o pomocy społecznej,
- Prawo budowlane,
- Ustawa o zasiłkach rodzinnych,
- Prawo u ruchu drogowym.

Społeczne skutki niepełnosprawności

W każdej społeczności istnieje pewien procent osób, które z przyczyn dziedzicznych, wrodzonych, w wyniku chorób, wypadków czy też nieprawidłowych warunków życia nie mają pełnej sprawności fizycznej lub psychicznej. Osoby te określa się najczęściej terminem „ludzie niepełnosprawni” rozumiejąc niepełnosprawność jako czasowe lub trwałe obniżenie sprawności psychofizycznych funkcji organizmu.

Niepełnosprawność powoduje określone konsekwencje w życiu człowieka, w tym także jego pracy zawodowej. Przejawia się to przede wszystkim w postaci ograniczeń w wyborze zawodu, trudności w znalezieniu pracy i utrzymaniu się w niej.

w Tarnobrzegu, dane statystyczne oraz dane cząstkowe pozyskane od instytucji obsługujących osoby niepełnosprawne.

W świetle wyników Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 roku liczba osób niepełnosprawnych w Tarnobrzegu wyniosła 7.719 osób, przy czym prawne potwierdzenie niepełnosprawności posiadało 6.557 osób. W ogólnej liczbie osób niepełnosprawnych mężczyźni stanowią 46,19 %, kobiety 53,80 %, osoby w wieku 16 lat i więcej 94,90 % oraz dzieci 5,10 %.

Oznacza to, że 15 % ludności miasta stanowią ludzie niepełnosprawni.

Prowadzone w tym zakresie statystyki wskazują, że liczba ta ma tendencje wzrostowe, mimo postępu osiągniętego w opiece zdrowotnej i rehabilitacji. Jedną z przyczyn tego trendu jest fakt, że wzrasta przeciętna długość życia, a liczba osób niepełnosprawnych rośnie wraz z wiekiem. Trzeba również podkreślić, że gospodarczy i techniczny postęp stwarza nowe przyczyny niepełnosprawności, takie jak: wypadki drogowe, zatrucie środowiska, „choroby cywilizacji” i inne.

Problemem osób niepełnosprawnych jest ograniczony dostęp do uczestnictwa w życiu społecznym, zawodowym, kulturalnym. Niejednokrotnie powodem takiej sytuacji są nadal bariery architektoniczne, bariery w komunikowaniu się z resztą środowiska, a przede wszystkim bariery psychologiczne.

Osoby niepełnosprawne odczuwają brak zainteresowania ze strony środowiska. Najczęściej z wyjątkiem najbliższej rodziny kontaktują się z nimi pracownicy służby zdrowia, pracownicy ośrodka pomocy rodzinie. Niewielki odsetek osób niepełnosprawnych należy do organizacji i stowarzyszeń działających na ich rzecz.

Z punktu widzenia rynku pracy podstawowym problemem jest niska aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych : w 2002 roku aktywnych zawodowo było 1.644 osoby niepełnosprawne. Również wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych jest bardzo niski. W 2002 roku ogółem zatrudnionych było

- kształtowanie w społeczeństwie właściwych postaw i zachowań sprzyjających integracji z osobami niepełnosprawnymi.

Drugą podstawową formą rehabilitacji jest rehabilitacja zawodowa. Stawia ona sobie za cel pomoc osobie niepełnosprawnej w rozwoju zawodowym i przebiegu aktywności zawodowej, a w szczególności wyborze zawodu lub jego zmianie, przygotowaniu się do pracy, uzyskaniu odpowiedniego zatrudnienia, i adaptacji zawodowej w miejscu pracy. Udzielanie pomocy osobie niepełnosprawnej w ramach rehabilitacji zawodowej, odbywa się w różnych formach. Jest to orientacja zawodowa i poradnictwo zawodowe oparte na ocenie zdolności do pracy osoby niepełnosprawnej. Następnym etapem stanowi przygotowanie zawodowe lub przygotowanie do pracy polegające na opanowaniu przez osobę niepełnosprawną umiejętności teoretycznych – praktycznych. Konsekwencją czego jest zatrudnienie na odpowiednio wybranym i przystosowanym stanowisku pracy.

Zadania dotyczące osób niepełnosprawnych realizowane są przez Urząd Miasta Tarnobrzeg, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Tarnobrzegu, Powiatowy Urząd Pracy w Tarnobrzegu przy aktywnym udziale stowarzyszeń, organizacji pozarządowych, instytucji kościelnych, rodzin osób niepełnosprawnych i przede wszystkim samych zainteresowanych.

Dofinansowanie najważniejszych form pomocy osobom niepełnosprawnym to część zadań Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Tarnobrzegu. Szczegółowy zakres zadań określony został w ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

Do zadań tych należy dofinansowanie działalności warsztatów terapii zajęciowej. Warsztaty terapii zajęciowej działają na podstawie wyżej cytowanej ustawy oraz rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2004 roku w sprawie warsztatów terapii zajęciowej.

kwoty 13.414zł. W związku z tym warsztaty szukają oszczędności, na czym traci niewątpliwie między innymi poziom rehabilitacji uczestników ze względu na mniejszy dostęp do kultury, uczestnictwa w życiu społecznym.

Ponadto ustawa z dnia 21 stycznia 2005 zmieniająca ustawę o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz o zmianie niektórych innych ustaw wprowadziła nowe zasady dofinansowania tych kosztów. Maksymalne dofinansowanie ze środków Funduszu kosztów działalności wyniesie w 2007 roku 95% tych kosztów, w 2008 roku 90% tych kosztów, w 2009 roku i latach następnych 85% tych kosztów. Przepisy te wskazują na potrzebę poszukiwania innych, poza Funduszem źródeł finansowania tj. samorząd powiatowy, jednostki prowadzące warsztaty, prywatni sponsorzy. Sytuacja ta niewątpliwie nie sprzyja prawidłowemu funkcjonowaniu warsztatów. Ograniczone środki samorządu bądź brak środków z innych źródeł może spowodować iż poziom rehabilitacji oferowanej przez warsztaty może systematycznie się obniżać.

Kolejnym zadaniem prowadzonym w ramach rehabilitacji społecznej są turnusy rehabilitacyjne.

Turnusy rehabilitacyjne są skuteczną formą rehabilitacji zdrowotnej, zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, stwarzają możliwość usprawnienia i rozwoju psychofizycznego, uczą samodzielności w środowisku, sprzyjają integracji społecznej tych osób oraz zapewniają im wypoczynek.

Kwestie związane z funkcjonowaniem turnusów rehabilitacyjnych, w tym również finansowanych ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, szczegółowo regulują dwa akty prawne: ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 maja 2003 roku w sprawie turnusów rehabilitacyjnych.

swobodny dostęp do lokalu mieszkalnego (dźwigi balkonowe, podjazdy, podnośniki transportowe).

RODZAJ LIKWIDOWANEJ BARIERY

	Rodzaj likwidowanej bariery	Ilość likwidowanych Barier		
		2003	2004	2005**
Bariery architektoniczne	- adaptacja mieszkania do potrzeb osoby niepełnosprawnej (przystosowanie pomieszczeń higieniczno-sanitarnych, montaż uchwyków, poszerzenie otworów drzwiowych, wymiana podłoga)	19	20	4
	-wykonanie pochylni zjazdowej	3	0	0
	-adaptacja istniejącego pomieszczenia na łazienkę	2	0	0
	-zakup podnośnika do transportu osoby niepełnosprawnej	3	0	0
	-zakup schodołaza	1	1	1
	-montaż windy wraz z budową podjazdu do chodnika	1	1	1
Bariery w komunikowaniu się	- aparat słuchowy	0	2	1
	- radiomagnetofon	1	3	1
	- maszyna do pisania pismem Braille'a	3	0	0
	- telefax	2	0	1
	- okulary korekcyjne	0	3	0
	- telefon z podświetlaną klawiaturą, w tym z oprogramowaniem udźwiękowienia	2	0	1
	- system wspomagający słyszenie	0	2	0
	- komputer przenośny	0	1	0
	-specjalistyczna sygnalizacja świetlna	0	1	0
	- wideolupa	0	0	1

Kolejnym działaniem w realizacji rehabilitacji społecznej jest zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze przyznawane na podstawie odrębnych przepisów oraz niezbędny sprzęt rehabilitacyjny pozwalający na kontynuację w warunkach domowych procesu rehabilitacji, co w konsekwencji powoduje powrót osoby niepełnosprawnej do sprawności psychofizycznej.

- Refundacja kosztów wynagrodzeń wypłacanych osobom niepełnosprawnym zatrudnionym na otwartym rynku pracy oraz zakładach pracy chronionej,
- Refundacja kosztów przystosowania stanowisk pracy, adaptacji pomieszczeń i urządzeń do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Powiatowy Urząd Pracy w Tarnobrzegu w ramach realizacji zadań mających na celu łagodzenie skutków bezrobocia swoimi działaniami obejmuje również osoby niepełnosprawne zarówno zarejestrowane jako bezrobotne, jak i poszukujące pracy.

W ewidencji Urzędu na dzień 31.05.2005r. zarejestrowanych było ogółem 327 osób niepełnosprawnych bezrobotnych i poszukujących pracy, w tym z terenu miasta Tarnobrzeg 87 bezrobotnych i 115 osób poszukujących pracy. Strukturę zarejestrowanych osób wg stopnia niepełnosprawności przedstawia poniższa tabela:

	K	M	P	B	O
Inwalidzi ogółem	96	106	115	87	202
bezrobotni inwalidzi	38	49	0	87	87
z I grupą inwalidzką	0	0	0	0	0
z II grupą inwalidzką	4	5	0	9	9
z III grupą inwalidzką	34	44	0	78	78
posz. pracy z I grupą inwalidzką	13	7	20	0	20
posz. Pracy z II grupą inwalidzką	23	27	50	0	50
posz. Pracy z III grupa inwalidzką	22	23	45	0	45
posz. Pracy inwalidzi ogółem	58	57	115	0	115

K- kobiety, M- mężczyźni, P- poszukujący, B- bezrobotni, O - ogółem

Powiatowy Urząd Pracy świadczy na zasadach ogólnych, przewidzianych w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy na rzecz zarejestrowanych osób niepełnosprawnych usługi rynku pracy takie jak: pośrednictwo pracy, poradnictwo zawodowe, oraz szkolenia w aktywnym poszukiwaniu pracy. Osoby niepełnosprawne zarejestrowane jako bezrobotne lub poszukujące pracy, poszukując odpowiedniego zatrudnienia

stosowane instrumenty rynku pracy takie jak: prace interwencyjne, przygotowanie zawodowe.

Istotne znaczenie dla aktywizacji osób bezrobotnych będzie miała również realizacja przez Powiatowy Urząd Pracy projektów w ramach Działania 1.3 „Przeciwdziałanie i zwalczanie długotrwałego bezrobocia” Sektorowego Programu Operacyjnego – Rozwój Zasobów Ludzkich.

Jednym z kolejnych środków zaradczych jest wsparcie finansowe pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne, w zakresie refundowania wydatków związanych z przystosowaniem stanowisk pracy dostosowanych do potrzeb wynikających z niepełnosprawności pracowników. Działania te służą tworzeniu miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych i większych możliwości zatrudnienia. Dodatkowym środkiem zaradczym jest subsydiowanie wynagrodzeń osób niepełnosprawnych. Na przestrzeni 2003 – 2005 dokonano refundacji kosztów wynagrodzeń wraz ze składkami na ubezpieczenia społeczne, wypłacanych osobom niepełnosprawnym zatrudnionym u pracodawców w ramach nowoutworzonych stanowisk pracy. Refundacją objęto w 2003 roku – 63 osoby, z tego 6 osób zatrudnionych w ZPCH, w 2004 - 49 osób, z tego 7 osób zatrudnionych w ZPCH, w 2005 roku – 25 osób, z tego 1 w ZPCH.

Na zadania rehabilitacji zawodowej związanej z tworzeniem stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych w omawianym okresie wykorzystano znacznie mniejsze kwoty niż w latach poprzednich, co obrazuje poniższa tabela.

Koszty związane z tworzeniem stanowisk pracy				
x	2002	2003	2004	2005*
Koszty organizacji nowych stanowisk pracy	418.021	0	0	0
Koszty refundacji wynagrodzeń	485.775	369.355	232.556	49.856

* stan na 30.06.2005 rok

Wśród działających na terenie miasta organizacji pozarządowych w największym stopniu tut. Ośrodek współpracuje z PCK, TPD, Bankiem Żywności, organizacjami na rzecz osób niepełnosprawnych.

abela poniżej przedstawia zakres współpracy.

/PCK, Bank Żywności/	- Wzajemna współpraca i udzielanie wsparcia w kierunku pomocy osobom ubogim, organizowanie zbiórek darów, włączanie się w akcje na rzecz ludzi potrzebujących wsparcia, /akcje świąteczne, zdarzenia losowe/. Pozyskiwanie nadwyżki żywności.
Towarzystwo Przyjaciół Dzieci – Koło Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym Ruchowo	- Współdziałanie w organizacji wypoczynku letniego, organizowanie imprez dla dzieci i młodzieży, pomoc dzieciom w zagospodarowaniu czasu wolnego i nauce.
Polski Związek Niewidomych, Stowarzyszenie na rzecz dzieci z upośledzeniem umysłowym, Stowarzyszenie „Integracja”, Integracyjny Klub Sportowy, Stowarzyszenie „Koralik”, Związek Emerytów i Rencistów, Polskie Stowarzyszenie Diabetyków,	- Pracownicy socjalni przy udziale organizacji rozpowszechniają informację na temat dostępnych form pomocy jak również programów celowych finansowanych ze środków PFRON. Współpraca MOPR na płaszczyźnie organizowania turnusów rehabilitacyjnych, pomoc w usamodzielnianiu osoby niepełnosprawnej, zapobieganie wykluczeniu społecznemu.
Kościół	- Zabezpieczenie osób bezdomnych w Noclegowni prowadzonej przy Parafii MBNP
Stowarzyszenie wobec przemocy dla Kobiet, kluby AA, MONAR i KARAN	- Motywowanie osób uzależnionych od alkoholu i narkotyków do podjęcia leczenia, ścisła opieka nad członkami rodzin alkoholików. Propagowanie działalności klubów i ruchów samopomocowych. Współpraca z MONAR i KARAN w zakresie kierowania do specjalistycznych placówek w celu podjęcia terapii.
Centrum Wolontariatu	- Wzajemna współpraca i udzielanie wsparcia w zakresie organizowania akcji charytatywnych, na terenie miasta, propagowanie idei wolontariatu wśród młodzieży. Nawiązywanie kontaktów z organizacjami, które prowadzą działalność charytatywną w zakresie pomocy osobom

- 2 lekarzy neurologów,
- 2 lekarzy pediatrów,

oraz 2 psychologów, 1 pracownik socjalny, 1 doradca zawodowy.

W obsłudze administracyjnej cały czas pracuje 2 osoby oraz przewodnicząca zespołu i główna księgowa zatrudniona na $\frac{1}{4}$ etatu, co stanowi łącznie $3\frac{1}{4}$ etatu.

Liczba składanych wniosków przez osoby dorosłe w okresie ostatnich 3 lat utrzymuje się na tym samym poziomie. W 2004 r. zanotowano znaczny spadek wpływających wniosków dla dzieci do lat 16-tu. Spadek ten będzie nadal widoczny w latach następnych. Koszty utrzymania zespołu do 2001r. były dotowane również przez Prezydenta Miasta Tarnobrzeg. Od 2002 r. zespół utrzymuje się tylko z dotacji budżetu wojewody. W 2002 r. zabrakło środków na orzekanie i wydawanie orzeczeń, dlatego zespół ograniczył ilość posiedzeń składu orzekającego do załatwienia tylko spraw niezbędnych, zaś pozostałe nie rozpatrzone wnioski, przeszły do realizacji w 2003 r.

W 2003 r. z budżetu wojewody zespół otrzymał pełne pokrycie środków na realizację zadań bieżących i zaległych.

Od 1 października 2003 r. orzekanie do rent socjalnych od zespołów przejął Zakład Ubezpieczeń Społecznych. W związku z powyższym w roku bieżącym, zespół wyda mniej orzeczeń niż w 2003 r. Szacuję się, że w roku 2004 i w latach następnych zespół będzie wydawał od 1500 – 2000 orzeczeń rocznie.

Informacje w ujęciu tabelarycznym.

Wyszczególnienie	2003 r.	2004 r.
1. Skład osobowy powiatowego zespołu	14 osób	16 osób
- lekarze	8	8 – 9
- psychologzy	2	2
- doradcy zawodowi	1	1
- pracownicy socjalni	1	1
- obsługa administracyjna	2	2 - 3

działające przy Parafii MBNP w Tarnobrzegu prowadzone przez Caritas Sandomierz.

Dzieci w wieku przedszkolnym mają możliwość funkcjonowania w środowisku rówieśniczym dzięki istniejącemu przedszkolu z oddziałem integracyjnym, jest to Przedszkole Nr 9 przy ul. Dekutowskiego 4. Do placówki przyjmowane są dzieci z dysfunkcją narządu ruchu, słabowidzące oraz innymi dysfunkcjami (autyzm, upośledzenie umysłowe). W bieżącym roku na zajęcia przedszkolne uczęszcza 15 dzieci niepełnosprawnych. Dalszą naukę dzieci specjalnej troski mogą odbywać w Szkole Podstawowej nr 9 - Osiedle Dzików. Naukę na szczeblu gimnazjalnym młodzież niepełnosprawna może kontynuować w Zespole Szkół przy ul. Dąbrowskiej 10a, który realizuje program przysposobienia do pracy. Na terenie miasta Tarnobrzeg funkcjonuje również Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczy, działający przy Polskim Stowarzyszeniu na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Tarnobrzegu. Jest to placówka przeznaczona dla dzieci i młodzieży z głębokim upośledzeniem umysłowym. Placówka realizuje zadania z zakresu rehabilitacji i edukacji na poziomie szkoły podstawowej i gimnazjalnej. Na zajęcia rehabilitacyjno-edukacyjne kierowane są dzieci i młodzież na podstawie orzeczeń Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Tarnobrzegu. Aktualnie w placówce przebywa 65 osób niepełnosprawnych.

Wartym podkreślenia jest fakt, że na terenie miasta funkcjonują placówki takie jak: Dzienny Dom Pobytu i Środowiskowy Dom Samopomocy. Są to placówki, które zapewniają osobom niepełnosprawnym większy udział w życiu społecznym. Podstawowym celem działania jest dążenie do usamodzielnienia uczestników domów w zakresie podstawowych umiejętności życiowych, nawiązywanie pozytywnych kontaktów ze światem zewnętrznym, motywowanie do działania i rozwoju, wspieranie i animowanie grup samopomocowych.

Osobom niepełnosprawnym wymagającym całodobowej opieki, nie mogących samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie szczególną troską obejmuje ludzi, których niepełnosprawność spowodowana jest schorzeniami wieku, organizując usługi opiekuńcze w domu chorego. Tutejszy Ośrodek świadczy usługi w 67 środowiskach.

Planowane kierunki działań

Zbieranie pełnych informacji o osobach niepełnosprawnych i ich sytuacji na terenie miasta Tarnobrzeg

Pozyskanie szczegółowych danych wg podstawowych cech społeczno-demograficznych oraz określenie liczby osób niepełnosprawnych zatrudnionych, bezrobotnych i poszukujących pracy pozwoli na dotarcie z pomocą do wszystkich potrzebujących.

Środowiskowe wsparcie i pomoc społeczna, w tym dostęp do szeroko rozumianej informacji

- wczesna interwencja i przeciwdziałanie sytuacjom kryzysowym związanym z powstaniem niepełnosprawności,
- pomoc terapeutyczna osobie niepełnosprawnej,
- udzielanie wsparcia rodzinom w opiece nad osobami niepełnosprawnymi poprzez świadczenie usług opiekuńczych,
- zagwarantowanie bezpieczeństwa ekonomicznego i socjalnego poprzez zapewnienie minimum środków egzystencji i systemu ochrony socjalnej,
- udzielanie wszelkich informacji, porad i pomocy na temat usług, udogodnień, które mogą zaspokoić potrzeby osób niepełnosprawnych,
- inicjowanie i pobudzanie do tworzenia nowych organizacji i grup samopomocowych.

Wyrównywanie szans możliwości spędzania czasu wolnego

- zapewnienie szerszego udziału osobom niepełnosprawnym w imprezach kulturalnych, sportowo - rekreacyjnych na terenie miasta,
- udzielanie pomocy finansowej w organizacji imprez sportowych i kulturalnych osobom niepełnosprawnym z terenu miasta Tarnobrzeg,
- rozszerzenie działalności Środowiskowego Domu Samopomocy oraz poprawa warunków lokalowych.

Zastępca Prezydenta Miasta

mgr Wiktor Stasiak

Edukacja dzieci i młodzieży, w tym kształcenie integracyjne oraz osób dorosłych:

Zapewnienie dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej nieograniczonego dostępu do kształcenia i wychowania.

Poradnictwo zawodowe, szkolenie, przekwalifikowanie i zatrudnienie

- umożliwienie szkolenia i przekwalifikowania osobom niepełnosprawnym poszukującym pracy,
- podjęcie wysiłków zmierzających do znalezienia zatrudnienia osobom niepełnosprawnym na otwartym rynku pracy lub do podjęcia przez nie samodzielnej działalności gospodarczej.

Likwidacja barier architektonicznych

- likwidacja barier architektonicznych i poprawa warunków sanitarnych w Domu Pomocy Społecznej w Tarnobrzegu,
- zapewnienie pomocy formalno-prawnej, organizacyjnej i finansowej osobom niepełnosprawnym w zakresie dostosowania mieszkań do potrzeb wynikających z niepełnosprawności,
- zabezpieczenie budynku na działalność Dziennego Domu Pobytu w Tarnobrzegu,
- likwidacja barier architektonicznych w budynku Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Tarnobrzegu przy ul. Dekutowskiego 8.

Realizacja zadania umożliwi osobom niepełnosprawnym, w tym poruszającym się na wózkach inwalidzkich swobodny dostęp do instytucji, która prowadzi między innymi zadania z zakresu rehabilitacji społecznej i zawodowej.

zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych, przysługuje prawo umieszczenia w domu pomocy społecznej. Na terenie miasta funkcjonują dwa domy pomocy społecznej dla osób przewlekle somatycznie chorych oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie.

Dom Pomocy Społecznej w Tarnobrzegu przy ul. Sienkiewicza 211 prowadzony przez Zgromadzenie Sióstr Służebniczek jest placówką dla dzieci i młodzieży z różnymi rodzajami niepełnosprawności. Niepełnosprawni intelektualnie w stopniu znacznym i głębokim, z zaburzeniami psychicznymi, niepełnosprawni ruchowo, osoby z autyzmem oraz innymi schorzeniami współistniejącymi (epilepsja, niedosłuch, choroby przewlekłe i inne). Dom Pomocy Społecznej w Tarnobrzegu przy ul. Kurasia 7 przeznaczony jest dla osób przewlekle somatycznie chorych. Dom prowadzi szereg form terapii i aktywizacji na rzecz mieszkańców. Podopieczni tych placówek korzystają z całodobowej opieki, pielęgnacji i usług. Mają zabezpieczone niezbędne potrzeby bytowe, edukacyjne, społeczne i religijne.

Znaczną rolę w pomocy osobom niepełnosprawnym mają środki pomocy społecznej, i tak w tym zakresie:

w roku 2002 objętych było pomocą 656 rodzin.

w roku 2003 objętych było pomocą 718 rodzin.

w roku 2004 objętych było pomocą 374 rodziny.

Spadek liczby rodzin spowodowany był zmianą przepisów o pomocy społecznej – renty socjalne, zasiłki pielęgnacyjne, zasiłki stałe z tytułu opieki nad dzieckiem wymagającym stałej opieki i pielęgnacji przejęte zostały przez inne organy (ZUS, UM – Wydział Świadczeń Społecznych).

Odpowiadając na zapotrzebowanie płynące ze środowiska osób niepełnosprawnych, którzy ze względu na swoje ograniczenia mają utrudnione korzystanie z usług różnych specjalistów pracownicy tut. Ośrodka wchodzą w środowiska i udzielają wsparcia w miejscu zamieszkania osoby.

2. Liczba przyjętych wniosków, w tym:	1954	916
- dla osób dorosłych	1114	563
- dla dzieci	840	353
3. Liczba wydanych orzeczeń, w tym:	2601	872
- dla osób dorosłych	1424	550
- dla dzieci	1177	322
4. Liczba wydanych legitymacji	433	172
5. Liczba wydanych orzeczeń o nie zaliczeniu do osób niepełnosprawnych, w tym:	485	158
- osoby dorosłe	140	85
- dzieci	345	73
6. Liczba odwołań od wydanych orzeczeń, w tym:	246	90
- osoby dorosłe	167	63
- dzieci	79	27
9. Wydatki zespołu – ogółem	175 180 zł.	76 028 zł.

ILOŚĆ WYDANYCH ORZECZEŃ

OSOBY DOROSŁE

Rok	Ogółem Orzeczenia	Stopień Lekki	Stopień umiarkowany	Stopień znaczny	Ilość wydanych orzeczeń do zatrudnienia
2003	1.424	545	554	167	363
2004	1.008	398	316	142	362
2005*	475	185	130	79	158

* stan na 31.05.2005r.

DZIECI

Rok	Ogółem Orzeczenia	Dzieci zaliczone do osób niepełnosprawnych	Dzieci nie zaliczone do osób niepełnosprawnych
2003	1.177	831	345
2004	620	496	123
2005*	235	178	57

* stan na 31.05.2005r.

Specjalistyczną opiekę medyczną i rehabilitacyjną dzieciom i dorosłym osobom niepełnosprawnym zapewnia Samodzielny Publiczny Ośrodek Rehabilitacji Leczniczej przy ul. Targowej 4 oraz Centrum Rehabilitacji

	niepełnosprawnym /sprzęt ortopedyczny, leki, środki higieniczne/. Wspieranie przez wolontariat usług opiekuńczych tj. zabezpieczanie w niektórych środowiskach usług w godzinach popołudniowych jak również w niedziele i święta.
--	---

Ważnym przedsięwzięciem w procesie integracji ze środowiskiem osób niepełnosprawnych było powołanie w 2003 roku Miejskiej Społecznej Rady do Spraw Osób Niepełnosprawnych, reprezentującej osoby niepełnosprawne oraz ich organizacje. Do zakresu działania Rady należy inspirowanie przedsięwzięć zmierzających do integracji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, realizacji ich praw oraz opiniowanie projektów uchwał i programów podejmowanych na rzecz osób niepełnosprawnych.

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Tarnobrzegu współpracuje z Powiatowym Zespołem ds. Orzekania o Niepełnosprawności w zakresie ustalania potrzeb pomocy społecznej oraz prowadzi sprawy związane z ustaleniem sposobu realizacji zadań przez w/w jednostki.

Prezydent Miasta Tarnobrzeg zarządzeniem Nr 53/03 z dnia 23 maja 2003 r. powołał z dniem 1 lipca 2003 r. Powiatowy Zespół d/s Orzekania o Niepełnosprawności dla Miasta Tarnobrzeg i Powiatu Tarnobrzieskiego – jako odrębną samorządową jednostkę organizacyjną. W 2003 r. zespół realizował te same zadania, co w 2002 r.

W 2004 r. w zespole zatrudnionych jest na umowę zlecenie 9 lekarzy o specjalności:

- 1 lekarz okulista,
- 1 lekarz laryngolog,
- 1 lekarz internista ze specjalizacją reumatologia,
- 1 lekarz internista ze specjalizacją kardiologia,
- 1 lekarz psychiatra,

Spadek wydatków spowodowany jest zmianą obowiązujących przepisów i wygasaniem umów na tworzenie nowych stanowisk pracy.

Od 1 lutego 2003 roku obowiązuje nowy przepis w zakresie kosztów podlegających refundacji związanych z tworzeniem stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych. Refundacja obejmować może jedynie koszty przystosowania stanowiska pracy zgodnie z potrzebami wynikającymi z niepełnosprawności, a nie pełny koszt jego organizacji czyli nie obejmuje całości kosztów poniesionych w związku z utworzeniem stanowiska pracy, tak jak miało to miejsce w poprzednim stanie prawnym. W okresie tym pracodawcy nie byli zainteresowani taką formą pomocy.

Dostępną formą wsparcia osób niepełnosprawnych pozostających bez zatrudnienia jest przyznawanie środków na rozpoczęcie działalności gospodarczej. W 2003 roku w ramach aktywizacji zawodowej 2 osobom niepełnosprawnym udzielono pożyczkę ze środków PFRON na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej – przeznaczając na ten cel kwotę 40.000 zł, w 2004 pomoc taką uzyskało 3 osoby niepełnosprawne, na ten cel przeznaczono kwotę 41.000 zł. W ostatnim okresie spadło zainteresowanie osób niepełnosprawnych korzystaniem z tej formy pomocy. Należy przypuszczać, iż obecna sytuacja ekonomiczna w kraju jak również obowiązujące przepisy związane z prowadzeniem działalności gospodarczej, zniechęcają osoby do podejmowania takich inicjatyw.

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Tarnobrzegu w ramach realizowanych zadań prowadzi bieżącą współpracę z organizacjami oraz stowarzyszeniami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych w celu wymiany informacji o zakresie i formach działalności, wprowadzania rozwiązań organizacyjnych i prawnych służących osobom niepełnosprawnym oraz rozpowszechniania informacji na temat dostępnych form pomocy na rzecz zapewnienia podstawowej rehabilitacji społecznej i zawodowej.

mogą korzystać z ofert pracy pozyskanych przez Urząd. W roku 2003 w ramach ogółem 1.091 pozyskanych ofert 103 dotyczyły osób niepełnosprawnych, w tym 74 dotyczyło refundowanych miejsc pracy w ramach środków PFRON. Przedstawiono propozycję pracy 116 kandydatom, z czego 86 osób niepełnosprawnych podjęło zatrudnienie (w tym 40 osób bezrobotnych i 38 osób poszukujących pracy). Natomiast w 2004 roku spośród ogółem 1.365 pozyskanych ofert 79 dotyczyło zatrudnienia osób niepełnosprawnych, w tym 64 to miejsca refundowane ze środków PFRON. W ramach pozyskanych ofert 62 osoby podjęły zatrudnienie w tym 34 poszukujące pracy i 28 osób bezrobotnych. W 2005 roku pracodawcy zgłosili 28 ofert pracy dla niepełnosprawnych. W ramach zgłoszonych miejsc pracy zatrudnienie podjęło 22 osoby, z tego 9 bezrobotnych i 13 poszukujących pracy.

Kolejną usługą rynku pracy, skierowaną zarówno do osób bezrobotnych jak i poszukujących pracy, mającą na celu zwiększenie szans na znalezienie zatrudnienia lub jego utrzymanie są szkolenia. W roku 2003 spośród złożonych wniosków 29 dotyczyło skierowania na szkolenie osób niepełnosprawnych. Przeszkolonych zostało 14 osób niepełnosprawnych. W 2004 roku przyjęto 19 wniosków dotyczących skierowania na szkolenie osób niepełnosprawnych, w tym 2 o przyznanie renty szkoleniowej. Przeszkolonych zostało 12 osób. tematyka szkoleń dobierana jest pod indywidualne potrzeby poszczególnych osób. Ponadto w latach 2003 – 2004 osoby zarejestrowane jako bezrobotne, posiadające orzeczenie o stopniu niepełnosprawności mogły korzystać z aktywnych form, jakimi są prace interwencyjne, roboty publiczne, programy specjalne, staże. Osoby niepełnosprawne są kierowane w ramach powyższych form na równych prawach z pozostałymi osobami bezrobotnymi. Dodatkowo należy zauważyć, iż zgodnie z ustawą z 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, bezrobotne osoby niepełnosprawne zostały zaliczone do jednej z kategorii „grup ryzyka”, wobec której mogą być

O pomoc w tym zakresie mogą ubiegać się wszystkie osoby niepełnosprawne stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności. W analizowanym okresie pomoc taką uzyskało blisko 700 osób, na ten cel wydatkowano kwotę 527.197 zł. W katalogu urządzeń objętych dofinansowaniem znalazły się takie przedmioty jak: wózki inwalidzkie, aparaty słuchowe, indywidualne przedmioty pionizujące - parapodia, balkoniki ułatwiające chodzenie, protezy, materace p/odleżynowe, indywidualny sprzęt do rehabilitacji, masażu, rowerki rehabilitacyjne, pieluchomajtki, cewniki, buty ortopedyczne i inne.

Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny dotyczy również osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, osób prawnych i jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej, które prowadzą działalność związaną z rehabilitacją osób niepełnosprawnych.

**ZAOPATRZENIE W SPRZĘT REHABILITACYJNY,
PRZEDMIOTY ORTOPEDYCZNE I ŚRODKI POMOCNICZE**

ILOŚĆ OSÓB, KTÓRE SKORZYSTAŁY Z DOFINANSOWANIA		
2003	2004	2005*
188	264	231

* stan na 30.06.2005 rok

Rehabilitacja zawodowa

Realizowany obecnie system rehabilitacji zawodowej oparty jest na Ustawie z dnia 27 sierpnia 1997r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

Pomoc w tym zakresie dotyczy:

- Dofinansowania kosztów szkoleń osób niepełnosprawnych – zadanie realizowane przez Powiatowy Urząd Pracy,
- Pożyczki na rozpoczęcie działalności gospodarczej albo rolniczej,

TURNUSY REHABILITACYJNE wnioski złożone i zrealizowane

Lata	2003	2004	2005*
Liczba osób ubiegających się o dofinansowanie	281	361	380
Przyznane dofinansowanie	143.763	190.053	199.694
Wyplacone dofinansowanie	143.763	190.053	136.837

* stan na 30.06.2005 rok

Turnusy rehabilitacyjne to forma rehabilitacji, która cieszy się dużym zainteresowaniem ze strony osób niepełnosprawnych. W analizowanym okresie ponad tysiąc osób skorzystało z tej formy pomocy. W ostatnich latach środki Funduszu pozwoliły na zabezpieczenie wszystkich zgłaszanych potrzeb tak ze strony osób niepełnosprawnych jak i organizacji ich zrzeszających.

Podobny stopień ważności w procesie rehabilitacji mają działania zmierzające do likwidacji barier architektonicznych oraz w komunikowaniu się. Działania te zmierzają do ograniczenia skutków niepełnosprawności i likwidacji barier utrudniających osobom niepełnosprawnym funkcjonowanie w społeczeństwie.

**ILOŚĆ ZAWARTYCH UMÓW W RAMACH LIKWIDACJI BARIER
FUNKCJONALNYCH W LATACH 2003-2005**

Likwidacja barier architektonicznych		Likwidacja barier w komunikowaniu się	
Liczba umów	Kwota wypłacona	Liczba umów	Kwota wypłacona
52	397.662	25	32.803

Likwidacja barier pozwala na prawidłowe ukształtowanie pomieszczeń mieszkalnych oraz ich wyposażenie w sprzęt warunkujący likwidację istniejących barier funkcjonalnych. Umożliwia samodzielne funkcjonowanie w życiu społecznym poprzez montaż i budowę urządzeń gwarantujących

Dorośle osoby niepełnosprawne, posiadające orzeczenie o stopniu niepełnosprawności i wskazania do zajęć w warsztatach terapii zajęciowej, mogą uczestniczyć w zajęciach warsztatowych w dwóch tego typu placówkach, funkcjonujących na terenie miasta Tarnobrzeg. WTZ zapewniają niepełnosprawnym rehabilitację poprzez pracę, kształtują umiejętności radzenia sobie w trudnych sytuacjach, co w konsekwencji prowadzi do zwiększenia samodzielności życiowej osób niepełnosprawnych oraz nabycia umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia.

W Tarnobrzegu działają:

- WTZ przy ul. Niepodległości 2, dla 50 osób niepełnosprawnych, prowadzony przez Polskie Stowarzyszenie Na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Tarnobrzegu,
- WTZ przy ul. Wiślniej 11, dla 55 osób niepełnosprawnych, prowadzony przez Parafię MBNP w Tarnobrzegu.

Warsztaty przeznaczone są dla osób niepełnosprawnych między innymi z dysfunkcją narządu ruchu, wzroku, upośledzonych umysłowo oraz chorych psychicznie.

Wysokość środków wydatkowanych na działalność warsztatów w okresie 2003 – 2005 obrazuje poniższa tabela.

Lata	2003	2004	2005*
Liczba uczestników	105	105	105
Kwota wypłacona na dofinansowanie kosztów działalności WTZ	1.485.540	1.510.040	704.235

* stan na 30.06.2005 rok

Obecnie zgodnie z obowiązującymi przepisami koszty działalności warsztatów pokrywane są w 100% ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Od 2003 roku koszt pobytu jednego uczestnika w warsztacie ustalony przez Fundusz uległ obniżeniu z kwoty 14.076zł do

1.644 osoby, w tym w zakładach pracy chronionej pracowało około 648 osób, na otwartym rynku pracy 259 osób. Natomiast osoby niepełnosprawne prowadzące własną działalność gospodarczą stanowiły liczbę 242 osób.

Jednym z czynników negatywnie wpływających na aktywność zawodową osób niepełnosprawnych jest niski poziom wykształcenia, który w znacznym stopniu obniża szanse na znalezienie pracy. Według danych statystycznych wykształcenie wyższe posiada tylko 483 osoby, ogólnokształcące i policealne 4.474 osoby, pozostałą grupę stanowią osoby z wykształceniem podstawowym, zasadniczym zawodowym oraz bez wykształcenia szkolnego.

Podkreśleniem wszystkich tych niekorzystnych zjawisk społecznych dotyczących osoby niepełnosprawne są dane dotyczące źródeł utrzymania. Jak wynika z danych MOPR najważniejszym źródłem utrzymania dla osób w wieku 18 lat i więcej są świadczenia rentowe i emerytalne. Szacujemy, iż świadczenia te są źródłem utrzymania dla około 80 % osób.

Dlatego dla poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych w mieście tak ważne znaczenie mają działania służące wspieraniu rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych.

Celem rehabilitacji społecznej jest włączenie osoby niepełnosprawnej we wszystkie przejawy życia społecznego by mogła być i czuć się użytecznym i w pełni wartościowym członkiem społeczności, oraz korzystać ze wszystkich dóbr przez nią wytwarzanych, jak również przyczyniać się do ich pomnażania. Jest to proces, który ma na celu możliwie jak największe usamodzielnienie.

Rehabilitacja społeczna realizowana jest przede wszystkim przez:

- wyrabianie zaradności osobistej i pobudzanie aktywności społecznej osoby niepełnosprawnej,
- wyrabianie umiejętności samodzielnego wypełniania ról społecznych,
- likwidację barier, w szczególności architektonicznych, technicznych, w komunikowaniu się i dostępie do informacji,

Choroba i niepełnosprawność to czynniki, które prowadzą do pogorszenia kondycji finansowej każdej rodziny bez względu na jej przynależność społeczno-zawodową i miejsce zamieszkania. Na tę typową sytuację mogą nałożyć się jeszcze dodatkowe uwarunkowania, które czynią życie osób niepełnosprawnych i ich rodzin szczególnie trudnym.

Uwarunkowania te to:

1. wcześniejsza trudna sytuacja bytowa na przykład brak podstawowego standardu wyposażenia gospodarstwa domowego,
2. wysoki poziom wydatków, gdy więcej niż jedna osoba wymaga działań leczniczo-rehabilitacyjnych ,
3. niezaradność życiowa członków rodziny, nieumiejętność gospodarowania ograniczonymi środkami finansowymi.

Niepełnosprawność uderza najbardziej w emocjonalną stronę rodziny. Rodzina w takiej sytuacji wymaga różnorodnych form pomocy, maksymalnie dostosowanych do jej potrzeb. Właściwy stosunek do osoby niepełnosprawnej ma dla tej osoby szczególne znaczenie, decyduje bowiem nie tylko o umiejętności harmonijnego współżycia z innymi ale wpływać może w zasadniczy sposób na zmniejszenie skutków niepełnosprawności.

Najpewniejszą drogą do zmniejszenia skutków niepełnosprawności jest właściwa rehabilitacja tj. zespół działań zmierzających do osiągnięcia możliwie najwyższego funkcjonowania, jakości życia i integracji społecznej osób niepełnosprawnych przy aktywnym ich uczestnictwie.

Sytuacja osób niepełnosprawnych w Tarnobrzegu

Podstawowym źródłem informacji o osobach niepełnosprawnych i ich sytuacji na terenie miasta, jest corocznie aktualizowana „Karta Powiatu”. Opracowana w oparciu o dane Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie

Prawa osób niepełnosprawnych

Specyficzne potrzeby osób niepełnosprawnych uwzględnione zostały w szeregu przepisów prawa dotyczących niemal wszystkich aspektów organizacji i funkcjonowania społeczeństwa, w tym w przepisach dotyczących między innymi ochrony zdrowia, edukacji i pomocy społecznej, budownictwa, transportu, komunikacji i kultury fizycznej.

Istnieje odrębne ustawodawstwo regulujące istotną dla niepełnosprawnych obywateli sferę zawodowej i społecznej rehabilitacji oraz zatrudniania.

Z dniem 1 stycznia 1998 roku weszła w życie ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 123, poz. 776 z późniejszymi zmianami). Ustawa ta określiła podstawowe uprawnienia osób niepełnosprawnych w zakresie rehabilitacji zawodowej i społecznej, wprowadziła szereg nowych instrumentów wspierania zatrudnienia tych osób, umożliwiła też organizowanie stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych przy udziale środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, udzielanie pożyczek na rozpoczęcie przez osoby niepełnosprawne działalności gospodarczej albo rolniczej, zasady udzielania osobom niepełnosprawnym zwolnień od pracy w celu uczestniczenia w turnusie rehabilitacyjnym.

W ustawie zawarta została nowa definicja pojęcia „osoby niepełnosprawnej”. Za osobę niepełnosprawną uznaje się osobę, której stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza bądź uniemożliwia wypełnianie funkcji społecznych. Poprzednia ustawa z 9 maja 1991 roku rozpatrywała kwestię niepełnosprawności wyłącznie pod kątem możliwości wykonywania pracy.

Wnioski wynikające z dyskusji w trakcie sesji;

Utrudnienia i przeszkody bezpośrednio zagrażające zdrowiu i bezpieczeństwu dla osób niepełnosprawnych stanowią :

1. Parkowane na chodnikach samochody
2. Parkowanie i bardzo zniszczone chodniki po stronie przychodni na ul. Targowej.
3. Parkowanie samochodów na przejściu przy Domu Kultury.
4. Tablice reklamowe ustawiane przy sklepach na chodniku.
5. Problemy z sygnalizacją świetlną dla pieszych przy ul. Warszawskiej na oś. Dzików.
6. Zniszczony chodnik przy bloku ul. Kochanowskiego 10.
7. Słupy i znaki drogowe umieszczone bezpośrednio na chodnikach.
8. Brak dostosowanej do potrzeb niepełnosprawnych bibliotecznej czytelni jak również w miejscach gdzie można się szkolić poprzez uczestniczenie w różnego rodzaju kursach
- 9.. Brak autobusów niskopodłogowych dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych w związku z tym propozycja,
  - zakupu autobusów nisko podłogowych zasilanych gazem ziemnym gdzie koszt paliwa jest 3 razy mniejszy,
  - poszukiwania pieniędzy nie tylko w kasie miasta lecz również w instytucjach związanych z ochroną środowiska i w projektach realizowanych przez Unię Europejską.
  - porozumienia się z innymi powiatami i np. uruchomienie takiego przedsięwzięcia uruchomienia linii 11 Tarnobrzeg – Sandomierz.

PRACOWNICZĄCY
RADY MIASTA TARNOBZEG

dr Tadeusz Zych